

Małgorzata Żytyńska

Etiudy fonetyczne : nauczanie wymowy sztuką

Lingwistyka Stosowana / Applied Linguistics / Angewandte Linguistik nr 12,
107-117

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Małgorzata ŻYTYŃSKA
Uniwersytet Łódzki

Etiudy fonetyczne – nauczanie wymowy sztuką

Abstract:

Phonetic études – teaching speaking as a kind of art

The aim of this paper is to show the artistic aspects of phonetics and teaching phonetics basing on German speech sounds and their combinations in this language. This branch of linguistics called the methodology of phonetics reveals its artistic signs. The art as virtuosi and singers prove is a very good means to work on better and better pronunciation and finally its automatic production. Without motivation and spontaneity particularly working on pronunciation perfecting it cannot continue. Since the vocal apparatus and the speech itself base on similar physical mechanisms such as playing instruments, linguists have tried to collect a number of articulatory and drilling exercises in the form of études (rythmical but also melodic) to help the whole process be effective.

Celem niniejszego artykułu jest ukazanie artystycznych aspektów fonetyki i nauczania fonetyki na przykładzie głosek i kombinacji głosek w języku niemieckim. Mieniony dział lingwistyki ergo dydaktyka fonetyki nosi bowiem znamiona sztuki. Sztuka zaś, czego dowodzą wirtuozi najróżniejszych instrumentów i śpiewacy, jest w tym przypadku bardzo dobrym środkiem do wypracowania doskonałej wymowy i do jej automatyzacji. Bez motywacji i wypływającej z niej automatyzacji, w szczególności właśnie praca nad wymową nie może posunąć się naprzód.

Ponieważ aparat mowy i sama mowa bazują na podobnych mechanizmach i fizycznych właściwościach jak gra na instrumentach, powzięto próbę zebrania wskazówek artykulacyjnych i ćwiczeń automatyzujących w formie etiud (głównie rytmicznych ale także melodycznych).

Fakt, iż fonetyka i jej nauczanie jest sztuką opisał już w 2000 roku w swoim artykule R. Hinkel (2000). Pisał on wówczas, iż fonetyka podobnie jak „Sztuka miłości” E. Fromma (2000) wymaga wiedzy i starań. I właśnie ich wykorzystanie pomaga wypracować ustawienie i koordynację poszczególnych części aparatu mowy i zautomatyzować poprawną motorykę mówienia w języku niemieckim (poprawne produkowanie kombinacji głosek w tym języku), co w końcu pozwoli mówcy – analogicznie do gry na instrumencie czy śpiewu – skierować swoją koncentrację wyłącznie na treści i emocje.

Sztuka nauczania fonetyki obejmuje jednakże znacznie więcej aspektów niż te wyżej wymienione. Nie tylko bowiem sposób i metody jakimi nauczyciel wymowy stara się dotrzeć do słuchaczy nosi znamiona sztuki, ogromnym wyzwaniem jest mianowicie permanentne zaangażowanie, ogromna kreatywność, zdolność modyfikowania – zmian ma-

jących na celu dopasowanie ćwiczeń, sposobu i metod do warunków i psychiki słuchaczy, wymaga zdolności psychologicznych, aktorskich, wokalnych, czasami nawet kabaretowych. Praca nad głosem ludzkim, głoskami i ich kombinacjami jest pracą z wyjątkowym instrumentem, instrumentem zdolnym do zmian brzmienia i metamorfoz – głos ludzki i aparat mowy to żywy instrument do końca jeszcze nie odgadniony. I tak jak gra na instrumencie jest sztuką – zadaniem wymagającym ogromnego wysiłku, muzyka jest sztuką – dziełem mającym walory artystyczne, tak i posługiwanie się głosem i sama mowa zwłaszcza w języku obcym jest sztuką. Obejmuje ona bowiem i porusza się wokół najważniejszych działów muzyki takich jak rytm, tempo, melodia, dynamika. I właśnie dlatego, że muzyka i mowa wykazują podobne parametry już w roku 2001 S. Kroemer (2001) proponowała w swoim artykule nawiązanie do muzyki w nauczaniu wymowy i wykorzystanie instrumentów i ruchów ciała, by pomóc w pracy nad niemiecką wymową osobom ze słabiej rozwiniętym słuchem muzycznym – czyli pomóc nie w sposób audytywny tylko wizualny, dotykowy.

O wiele bardziej interesujące niż przedstawianie przy pomocy instrumentów i ruchów ciała zjawisk fonetycznych (intonacji, rytmu) – choć to bezsprzecznie przynosi efekty, jest zgłębienie metod pracy nad muzyką tworzoną na instrumentach, zapoznanie się ze sposobami ćwiczeń i zasadami działania instrumentów, następnie zaś wykorzystanie tego w pracy nad głosem i wymową. Nauczanie „gry na tym wyjątkowym instrumencie” można zatem również nazwać sztuką.

Nauczyciel w pierwszej kolejności musi stworzyć na zajęciach odpowiednią atmosferę, luźną, a zarazem pełną koncentracji, która zapewni odpowiednie warunki do nauki, atmosferę, w której uczeń nie będzie się stresował ani wstydził, dzięki temu będzie próbował i eksperymentował ze swoim aparatem mowy, atmosferę, która pomoże uczniowi wytworzyć dystans do samego siebie, by móc bez krępacji próbować zmian. Wymaga to oczywiście od nauczyciela znacznych umiejętności psychologicznych oraz wyczucia. Patrząc na głos ludzki i aparat mowy jako na instrument, można wnioskować (abstrahując od wszelkich upośledzeń na tym gruncie czy wad w budowie narządów), iż aparat mowy stwarza wszystkim podobne możliwości bycia wirtuozem tego instrumentu.

Bardzo ważnym w pracy nad wymową jest „dbałość o swój instrument”. Dbałość o aparat mowy polega zatem na rozluźnieniu, pracy nad mięśniami twarzy, nad rozruszaniem twarzy, aby mogła ona w sposób dbały i odpowiedni brać udział w tworzeniu poprawnych spółgłosek oraz tworzyć odpowiednie przestrzenie rezonansowe, które są niezbędne do poprawnego wybrzmienia samogłosek – zwłaszcza samogłosek niemieckich, pośród których należy każdorazowo rozróżnić co najmniej 3 warianty, często zaś więcej. Aparat mowy mało giętki i niedostatecznie ruchomy będzie produkował głoski bardzo do siebie podobne, niedbałe.

Jako że proces artykulacji obejmuje kilka podprocesów (m.in. H. Bußmann 1990, B. Pompino-Marschall 1995, J. Volmert 1997), stąd edukatorzy poprawnego wyraźnego mówienia zalecają ćwiczenia oddechowe, ćwiczenia samej fonacji – tworzenia głosu – ćwiczenia na krtani, następnie ćwiczenia rozluźniające i stymulujące aparatu mowy (F. Reusch/ J. Hey 1997, E. Aderhold/ E. Wolf 2013, H. Puffer 2013). Te ostatnie należą do najważniejszych albowiem w największym stopniu przyczyniają się do zmian brzmienia. Powietrze wprawione przez struny głosowe w drgania tworzy tzw. rezonans

i przemieszcza się do jamy ustnej gdzie w dalszym ciągu ów rezonans trwa. W zależności od tego w jaki sposób zadbamy o ruchy aparatu mowy i jakie przestrzenie zbudujemy, wpłyniemy pozytywnie bądź negatywnie na poprawność poszczególnych dźwięków.

Praca nad wymową – to nawracająca synteza i analiza – zajmowanie się na przemian suprasegmentalnymi elementami – całością (frazami, zdaniem) i elementami segmentalnymi – poprawnością artykulacji poszczególnych głosek. I tak jak struktura zdania uwarunkowana walencją czasownika staje się logiczna i wyuczalna przy odniesieniu do jego semantyki i do konkretnego zdania, tak poprawna artykulacja głosek możliwa jest w ich naturalnym środowisku występowania – w słowach, we frazach czy właśnie w zdaniach.

Stąd też wielce uzasadniony jest system pracy nad wymową rozpoczynający od korekcji akcentu wyrazowego oraz akcentu w grupach wyrazowych. W przypadku akcentu w grupach wyrazowych można pokusić się o nawiązanie do języka ojczystego, bo w języku polskim podobnie jak w niemieckim nikt nie będzie akcentował wszystkich wyrazów (jak to czynią zazwyczaj uczący się niemieckiego) np. **Idę do mojego dziadka*. **Ich gehe zu meinem Opa*. Zaakcentowane przy neutralnym akcentowaniu powinno być słowo *dziadka* – *Opa*. *Idę do mojego dziadka*. *Ich gehe zu meinem Opa*.

Należy zatem raz jeszcze uściślić, proces mówienia, zwłaszcza w języku obcym, jest sztuką sensu stricte czyli sztuką posługiwania się własnym wyjątkowym instrumentem, nauczanie wymowy dodatkowo sztuką sensu largo wymagającą zdolności artystycznych i psychologicznych.

Zarówno samo wypowiadanie jak i nauczanie wymowy są procesami bardzo złożonymi, skoncentrowanymi na wielu aspektach teoretycznych i praktycznych. Chodzi tu oczywiście o najróżniejsze cechy poszczególnych głosek i kombinacji głosek: cechy artykulacyjne, akustyczne i audytywne. Ważne w nauczaniu wymowy są zatem poszczególne kwestie:

(a) świadomość procesów zachodzących w całym aparacie mowy (włączając oczywiście aparat oddechowy), zwłaszcza że im większa wiedza i świadomość miejsca i sposobu artykulacji poszczególnych głosek, tym większa efektywność w wyzbywaniu się błędów interferencyjnych: „mit entsprechenden Bemerkungen (zur Zungenposition, Lippenrundung oder Senkung des Unterkiefers) kann man dem Lerner ohne großen Aufwand zur richtigen Artikulation verhelfen” (M. Żytyńska 2009: 79);

(b) poznanie i uświadomienie sobie w jaki sposób nawet najmniejsze zmiany artykulacyjne – zmiany ułożenia aparatu mowy wpływają na zmianę dźwięku i ogólnego brzmienia (nauczyciel powinien zestawiać i prezentować zarówno poprawny układ aparatu przy poszczególnych głoskach jak też błędne jego ustawienia i to w taki sposób, aby podkreślić wagę poprawnego ułożenia). Zwłaszcza, że „durch das eigene Vorbild, durch übertrieben deutlich vorgegebene Muster kann nicht nur das Hören, sondern auch das Nachsprechen befördert werden“ (M. Żytyńska 2009: 80). Dlatego też, aby nauczyciel wymowy nie uprawiał „sztuki dla sztuki“, tzn. aby jego przykład niósł ze sobą efekty, powinien on użyć wszelkich swoich zdolności aktorskich oraz wszelkich metod, by dotrzeć do słuchaczy, powinien „mit all diesem Vorzeigen und Hinweise-Geben quasi eine Theaterszene abspielen” (ibid. 2009: 80). „Körperbewegungen können [nämlich] dazu beitragen, Sprechbewegungen zu verdeutlichen (Geste für Länge und Kürze, Melodie usw.)

und phonetische Besonderheiten direkt unterstützen (Klatschen oder Taktieren bei Akzenten u.ä.), um die erforderliche Sprechspannung aufzubauen” (U. Hirschfeld 2001: 877);

(c) kwestie audytywne – w bardzo wielu przypadkach powtarzanie zdań, części zdań, czy nawet poszczególnych fraz po rodzimych użytkownikach języka niemieckiego w bardzo pozytywny sposób przyczynia się do odtworzenia brzmienia (wiele osób robi to w sposób naturalny ze względu na lepiej rozwinięty słuch muzyczny, niektórych zaś nauczyciel musi naprowadzić poprzez wskazówki artykulacyjne, które rzeczywiście są pomocne). „Vielfach lassen sich schon durch einige wenige einfache kognitiverende Hinweise erstaunliche Verbesserungen erreichen und langwierige imitative Übungsphasen vermeiden” (R. Grothjan 1998: 70; por. też D. Lehmann 1998: 238). Kwestie audytywne i poniekąd akustyczne widoczne są również w ćwiczeniach typu jeden czyta (bądź mówi) inni wyłapują i komentują jego błędy, próbując przy tym znaleźć sposób, by błędu się wyżyć (takie ćwiczenia uwrażliwiają ucho słuchacza i stymulują podjęcie próby działalności dydaktycznej w zakresie fonetyki, którą każdy nauczyciel języka obcego powinien wykazywać);

(d) rozeznanie, kiedy warto a nawet trzeba odnieść się do języka ojczystego (w tym przypadku języka polskiego) i umiejętności powiązania tych procesów artykulacyjnych z procesami w języku niemieckim. Sztandarowy problem, który wymaga takiej właśnie interwencji to głoska *u*, którą wielu uczniów zamienia w *ü*. Jako ćwiczenia mające przeciwdziałać zniekształcaniu niemieckiej głoski *u* podczas artykułowania niemieckich syntagmów można wykorzystać zawarte poniżej etiudy – przykładowe zestawienia wyrazów polskich, w których *u* nie stanowi problemu, z wyrazami niemieckimi, w których przez wielu uczących się *u* artykułowane jest w sposób zbliżony do *ü*.

*zule, Schule, žule, Schule, žule, Schule – Žule lubią Schule.
szurburu szuruburu szu – Lalka Szuszu geht in die Schule.
Budowniczy buduje budynek. Das Buch oder das Tuch.
Gib mir das Buch und das Tuch.*

Etiuda 1. Etiuda mająca przeciwdziałać zniekształcaniu niemieckiej głoski u podczas artykułowania niemieckich syntagmów. Ćwiczenia te są stworzone i wykorzystywane przez autorkę niniejszego tekstu na zajęciach fonetyki.

Innym bardzo przydatnym ćwiczeniem jest próba naśladowania gry na bębnach przy wykorzystaniu powtarzanej ciągle sylaby ‘tu’ (wzorem kabareciarzy z grupy Mocarta). To ćwiczenie wspomaga nie tylko poprawnie napięte *u*, ale również aspirowanie głoski *t* oraz wyrazistość akcentu np. w końcówce *-tur* (*Natur, Literatur, Tastatur*).

Ważne jest tutaj nie tylko korzystanie z analogii, lecz również kontrastów. Poniższe ćwiczenie pomaga trenować mięśnie i poprawne ustawienie aparatu mowy, albowiem zestawione są tu dwie skrajne samogłoski, na koniec zaś ich połączenie.

*bu-bi-bu-bi-bü Bücher
tu-ti-tu-ti-tü Tücher
wu-wi-wu-wi-wü Würde
mu-mi-mu-mi-mü Mühe*

Etiuda 2. Etiuda mająca na celu zwiększenie poprawności artykułowania głoski ü. Ćwiczenie to zostało stworzone przez autorkę niniejszego tekstu w oparciu o ćwiczenia P. Martensa (1992) oraz I. i R. Rausch (1993) i jest wykorzystywane na zajęciach fonetyki.

Przy niektórych głoskach automatyzacji służy „atak ilościowy tej samej jakości” – chodzi tu głównie o zamknięte samogłoski, przykładowo zamknięte, napięte *o*. Przedstawione poniżej ćwiczenie jest bardzo dobrym sposobem automatyzacji zamkniętej napiętej głoski *o*.

Mein Opa wohnt in diesem Hochhaus, hoch oben. Irgendwo oben wohnt auch die Oma von Monika Bohlen.

Schon am Montag fahren wir nach Rom, wo meine Oma geboren ist. Der Dom in Rom ist wohl ein großes Gebäude.

Etiuda 3. Etiuda mająca na celu automatyzację poprawnego ustawienia aparatu mowy przy artykulacji głoski o. Ćwiczenie to zostało stworzone przez autorkę niniejszego tekstu w oparciu m.in. o ćwiczenia P. Martensa (1992), J. Sikorskiego (2006), H. Puffer (2013) i jest wykorzystywane na zajęciach fonetyki.

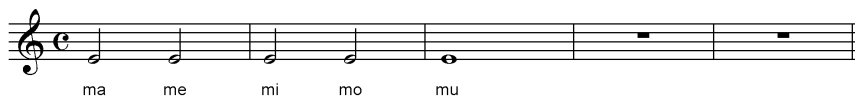
Jeśli chodzi o pracę nad przygotowaniem aparatu mowy, o czym była już mowa przy okazji „dbałości o instrument”, bardzo przydatne są ćwiczenia niezbędne w pracy nad głosem i jego emisją. Zaczyna się je zazwyczaj od rozruszania warg, ćwiczeniem tej funkcji jest próba naśladowania parskania konia – wargi stają się bardziej ruchome i podatne na sterowanie przez układ ośrodkowy, tym samym na wszelkie potrzebne przy artykulacji ruchy. Następnie należy rozruszać całą dolną szczękę, ćwiczeniem tej części aparatu jest zazwyczaj kręcenie żuchwą okręgów (względnie) w jedną i w drugą stronę. Bardzo dobrym ćwiczeniem na dolną szczękę, ale również na ruchomość i napiętość języka oraz warg jest połączenie szerokich ruchów szczęką w górę i w dół wykonywanych zazwyczaj przy żuciu gumy połączone z mlaskaniem. To ćwiczenie bardzo dobrze wpływa na tworzenie odpowiednich (odpowiednio dużych) przestrzeni rezonansowych niezbędnych przy poprawnej produkcji samogłosek.

Również bardzo dobrym ćwiczeniem usprawniającym mięśnie twarzy jest naprzemienne układanie ust w szeroki uśmiech i wąziutki dzióbek czy też zataczanie kręgów ustami ułożonymi w dzióbek.

Kolejnym etapem stają się już ćwiczenia intonacji i dykcji – wyraźnej poprawnej artykulacji. W tej materii doskonałe są wprawki wokalne¹, spośród których wybrane zostały te najbardziej przydatne dla ćwiczenia wymowy języka niemieckiego.

Ćwiczenie 2 wspiera układ aparatu przy skrajnych samogłoskach – ćwiczone są tu oczywiście mięśnie twarzy i ruchomość aparatu.

Ćwiczenie 2

Ćwiczenie 9 poprzez naprzemienne tworzenie głosek *b* i *d* wspiera ruchomość warg oraz świadome akcentowanie, albowiem sylaba ‘din’ powinna być każdorazowo akcentowana.

¹ www.spiewajmy.akcja.pl.

Ćwiczenie 9

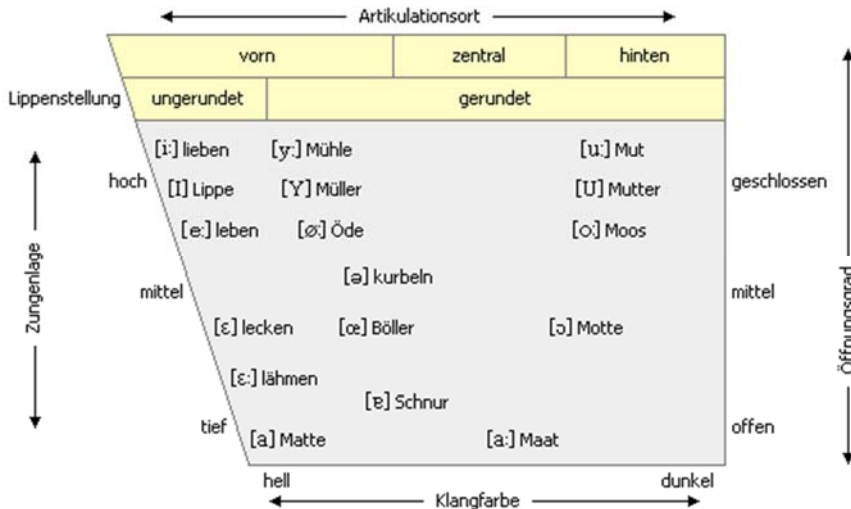

Ćwiczenie 22 wspomaga umiejętności intonacyjne, tzn. wspiera utrzymanie melodii na jednym dźwięku, co w przypadku nieakcentowanych elementów w zdaniach niemieckich jest niezbędne dla zachowania poprawnej melodii.

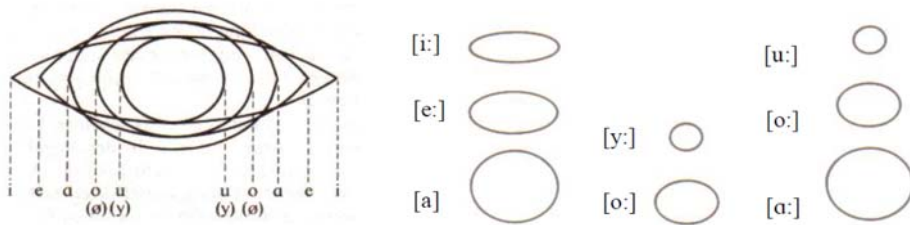
Ćwiczenie 22

W kwestii elementów segmentalnych największe trudności Polakom uczącym się języka niemieckiego sprawiają oczywiście samogłoski. Nauczyciel fonetyki ma tu do dyspozycji pełną gamę teoretycznych pozycji, w których zawarte są – czasami nadzwyczaj wnikliwie – wskazówki artykulacyjne do poszczególnych samogłosek, co ze względu na wieloaspektowość wykracza poza możliwości percepcji przeciętnego uczącego się (nawet w przypadku Niemców pracujących nad swoją wymową). Standardowo samogłoski przedstawiane są w czworokącie (mniej lub bardziej skomplikowanym – kilka przykładów poniżej; zob. Rysunek 1), ponadto w pozycji I. Rausch i R. Rausch (1993) przeznaczonej dla obcokrajowców uczących się języka niemieckiego zawarte też są rysunki przedstawiające układ warg (co bardzo wnikliwie bada też A. Tworek (2009) w swoim artykule) oraz nader dokładne opisy układu wszystkich części aparatu mowy (por. Rysunek 2).

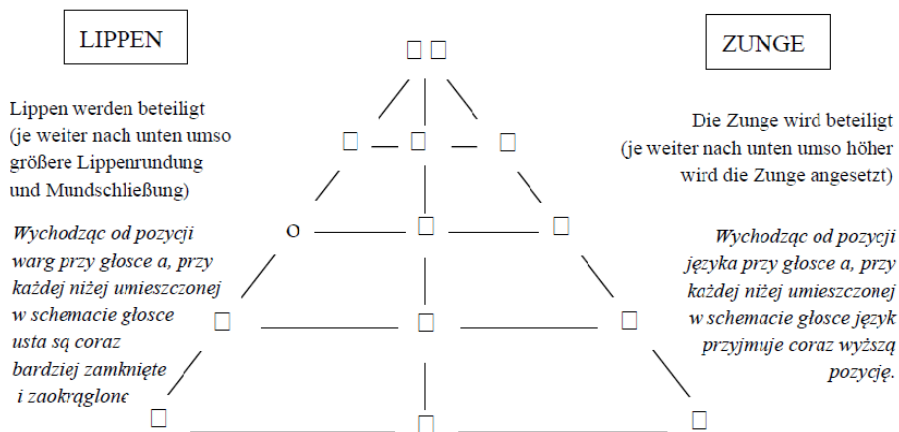

Rysunek 1. Werbalne i graficzne zestawienie pozycji języka przy produkcji niemieckich samogłosek (zob. R. Bußmann 1990: 838).

Rysunek 2. Zestawienie stopnia otwarcia i zaokrąglenia ust przy produkcji napiętych niemieckich samogłosek (I. Rausch/ R. Rausch 1993: 838).

W praktyce niestety często te wskazówki nie są zapamiętywane na dłużej. Nawet ów dokładny schemat ułożenia warg stwarza uczącym się problemy, prowadzi np. często do nienaturalnego rozciągnięcia ust w przypadku głosek napiętych *i* czy *e*. Dlatego też warto sięgnąć tu do metody stosowanej przez wokalistów, albowiem nie mogą sobie oni pozwolić na zbytne rozciąganie ust, gdyż za bardzo zmienia to przestrzeń rezonansową a tym samym dźwięk samogłoski. Stosując trójkąt samogłoskowy wokaliści uwydatniają pozycję najważniejszej przy danej samogłosce części aparatu, a mianowicie, albo zwracamy uwagę na zmianę zamknięcia ust (nie martwiąc się o język) i zaokrąglenie warg, albo na coraz wyższą pozycję języka (z nieznacznie zmieniającym się ułożeniem warg – głoski brzmią wówczas bardzo naturalnie i poprawnie). Oczywiście głoski *ö* i *ü* wymagają trochę bardziej wytężonej pracy, ale są jak najbardziej do opanowania. Powyższe werbalne i graficzne zestawienia pozycji języka (Rysunek 1) oraz stopnia otwarcia i zaokrąglenia ust (Rysunek 2) obrazuje również poniższy schemat (Rysunek 3), stosowany w dydaktyce śpiewu.

Rysunek 3. Zestawienie pozycji języka i ustawienia ust przy produkcji niemieckich samogłosek.

Zasadą ćwiczeń gry na instrumentach jest w pierwszej linii wielokrotne powtarzanie najtrudniejszych partii utworów, przykładowo tryli czy obiegników, które następnie

wplataną są w kilka otaczających je taktów i znów powtarzane wielokrotnie. Gdy te zostaną opanowane, można zacząć ćwiczyć kolejne trudne miejsca, następnie zaś można przejść do ćwiczenia całości utworu. Podobnie powinny wyglądać ćwiczenia fonetyczne. Zaczynać powinno się od zwykłej sylaby powtarzanej wielokrotnie, by aparat mowy przyzwyczał się do określonego ułożenia jego części – następuje tutaj swego rodzaju automatyzacja – następnie zaś można przejść do ćwiczeń słownych i frazowych (również powtarzając wielokrotnie) (zob. J. Sikorski 2006).

W muzyce jak też w innych dziedzinach sztuki, literaturze, malarstwie czy grze aktorskiej ćwiczenia tego typu nazywa się etiudami. Etiudy są zatem krótkimi utworami mającymi na celu doskonalenie techniki gry na instrumencie, techniki malarskiej, gry aktorskiej czy stylu literackiego. W niektórych rodzajach dzieł (np. w utworach muzycznych) etiudą często nazywa się pełnowartościowe dzieło, które wymaga od instrumentalisty doskonałych umiejętności, niemal wirtuozerstwa. Etiudami fonetycznymi należałoby zatem nazwać ćwiczenia, w których odpowiednio dobrane i zestawione pod względem melodycznym, rytmicznym i artykulacyjnym syntagmy, w sposób możliwie najprostszy dla ćwiczącego (i nie chodzi tu o poziom trudności ćwiczeń, ale o odpowiednie dobranie materiału, gdzie paralele i dywergencje w zdecydowany sposób ułatwią opanowanie obcych dźwięków, akcentu, rytmu czy melodii języka obcego) poprzez częste ich powtarzanie doprowadzić mogą do eliminacji błędu fonetycznego, następnie zaś do automatyzacji i biegułości w posługiwaniu się danym językiem obcym.

Poniżej przedstawione zostaną najczęstsze błędy artykulacyjne popełniane przez Polaków uczących się języka niemieckiego (odnotowane na przestrzeni ostatnich 10 lat wśród studentów pierwszego roku germanistyki na UŁ) oraz próba przeciwdziałania im w formie prostych etiud fonetycznych.

1. Zbytne akcentowanie części, które nie powinny być akcentowane (jak przyimki) lub błędne zbliżone do *u* artykułowanie głoski *ü*.

über über über über über (przypominające trochę beatboxing)

über die über die über die über die (bardzo delikatnie, w miarę szybko i płynnie, bez przerw i akcentów)

über die Probleme, über die Schule, über die Gefühle

2. Akcentowanie przyimka *für*; błędna artykulacja *ü* (zbliżona do *u*) i dodatkowo jak na nieakcentowaną sylabę zbyt słyszalne wokalizowane *r*.

für mich, für dich, für ihn (zwracając uwagę na poprawne *ü* – dzióbek i język jak do *i*)
für den Vater, für die Mutter, für die Eltern

3. Artykułowanie polskiego *e* w wygłosie *i* w końcówkach zamiast Schwachtoniges *e*.

ne ne ne ne ne [nə nə nə nə nə nə]

eine eine eine eine [ainə ainə ainə ainə]

eine Bluse, eine Gasse, eine Tasse

nge nge nge nge nge [ŋə ŋə ŋə ŋə ŋə]

lange lange lange lange

lange Reise, lange Krise, lange Serie

te te te te te te [tə tə tə tə tə tə]

möchte möchte könnte könnte wollte dachte machte

wartete arbeitete redete antwortete

[wa wa wa wa wa wa]

raten, Rad fahren, radieren, Rausch

[we we we we we we]

regeln Regal Regelung Regierung

[wi we wa wo wu wi we wa wo wu wi we wa wo wu]

4. Błędne akcentowanie w grupach wyrazowych poprzez akcentowanie ich wszystkich elementów, bez zachowania odpowiedniego rytmu i melodii. Takim błędom można przeciwdziałać zestawiając ze sobą proste frazy, w których akcent leży każdorazowo w obrębie ostatniego jej członu (Tabela 1). Tworząc tego typu etiudę można postarać się, by ostatnie człony rymowały się.

<i>neben der Kommode hier links oben aus der Arbeit mit dem Lehrer über das Problem bei dem Aufräumen seit einem Monat</i>	<i>bei dem Aufräumen seit einem Monat für rote Rosen in der Domstraße auf die Probe in einem Hochhaus auf dem Bahnhof bei der Garderobe</i>	<i>auf der Bühne im schönen Tübingen über das Müdigkeitsgefühl auf die Geldüberweisung in den Untersuchungen</i>
--	---	--

Tabela 1. Etiuda mająca na celu poprawę akcentowania w niemieckich frazach.

5. Błędne akcentowanie w słowach obcych – ćwiczenia również oparte na grupach wyrazowych (ze względu na objętość ćwiczenia w znacznie okrojonej liczbie przykładów).

<i>ohne Literatur mit großem Interesse über neue Möglichkeiten wegen der Symbolik über die Kultur in die Bibliothek in die Garage aus dieser Perspektive</i>	<i>über die neuen Produkte die Tragik der Gestalt über die Politik über seine Probleme große Sprachprobleme in der traditionellen Familie gegen die Logik</i>	<i>die Abteilung der Neurologie Ratschläge der Psychologen in der psychologischen Studie</i>
--	---	--

Tabela 2. Etiuda mająca na celu poprawę akcentowania w niemieckich frazach ze szczególnym uwzględnieniem słów pochodzenia obcego.

6. Błędne akcentowanie końcówki *-isch* jako akcent poboczny.

<i>atheistische Menschengruppe</i>	<i>kapitalistische Wirtschaft</i>	<i>lyrische Gedichte klassische Philologie politische Gesellschaft</i>
------------------------------------	-----------------------------------	--

<i>faschistische Praktiken</i>	<i>pessimistische Bemerkungen</i>	<i>kritische Bemerkungen</i>
<i>realistische Bilder</i>	<i>optimistische Lieder</i>	<i>mathematische Werte</i>
<i>imperialistischer Saat</i>	<i>terroristische Angriffe</i>	<i>phonetische Aufgaben</i>
<i>materialistische Einstellung</i>	<i>aktivistische Parteimitglieder</i>	<i>grammatische Übungen</i>
<i>spezialistischer Wortschatz</i>	<i>feudalistische Struktur</i>	
<i>sozialistische Partei</i>	<i>egoistische Kollegen</i>	

Tabela 3. Etiuda mająca na celu poprawę akcentowania pobocznego – w niemieckich przymiotnikach pochodzenia obcego – przy jednoczesnym zachowaniu akcentu głównego we frazie.

Ze względu na różnorodność i wielość błędów, jak też indywidualność uczniów, trudne jest w jednym artykule spisać wszystkie możliwe przykłady i propozycje etiud. Przedstawione ćwiczenia są dosyć proste w swej formie choć bardzo efektywne. Niemniej jednak bardziej rozwinięte formy takich ćwiczeń są bardzo potrzebne i z pewnością wesprą pracę nad wymową, która przez wielu uznawana jest za bardzo nudne zajęcie.

Podsumowanie

Nauczanie wymowy podobnie jak uczenie się wymowy języka obcego nie należą do najprostszycych zadań – są bardzo żmudne i często odbierane za nudne. Sztuką jest zatem sprawić, by wysiłek przynosił współmierne efekty i nie pozostawał bezowocny, oraz by praca nad wymową nie wiązała się z nudą, przymusem i umęczeniem.

Należy poznać swój aparat mowy, poznać mechanizmy jakimi się posługuje, możliwości jakie stwarza, by móc wykorzystywać go w większym stopniu, zachwycić się nim i chcieć ćwiczyć, tak jak każdy muzyk z zamiłowaniem ćwiczy grę na swoim instrumencie. W taki sposób – poprzez ciągłe ćwiczenia (bardzo efektywne, co udało się zaobserwować na przestrzeni 10 lat podczas edukacji fonetycznej studentów germanistyki na UŁ) można osiągnąć najwyższy poziom wymowy – wymowy bez akcentu języka ojczystego.

Bibliografia

- Aderhold, E./ E. Wolf (2013), *Sprecherzieherisches Übungsbuch*. Henschel Verlag.
- Bußmann, H. (1990), *Lexikon der Sprachwissenschaft*. Stuttgart.
- Fromm, E. (2000), *O sztuce miłości*, tłum. L. Bogdański. Rebis Dom Wydawniczy.
- Grotjahn, R. (1998), *Ausspracheunterricht: Ausgewählte Befunde aus der Grundlagenforschung und didaktisch-methodische Implikationen*, (w:) *Zeitschrift für Fremdsprachenforschung* 9/1. 35–83.
- Hinkel, R. (2000), *Die Kunst der Phonetik. Laute, Rhythmus und Melodie im Unterricht Deutsch als Fremdsprache*, (w:) *Deutsch Lernen* 3. 244–264.

- Hirschfeld, U. (2001), *Vermittlung der Phonetik*, (w:) G. Helbig/ L. Götze/ G. Henrici/ H.-J. Krumm (red.), *Deutsch als Fremdsprache. Ein internationales Handbuch*, 2. Halbband. Berlin/ New York. 872–879.
- Kroemer, S. (2001), *Die Musik der Sprache. Rhythmus, Klang und Bewegung – ein neues Konzept zum Erlernen einer Sprache*, (w:) *Deutsch als Zweitsprache – Extraheft*. Mainz. 49–54.
- Lehmann, D. (1988), *Zum Verhältnis von Fremdsprachenlernbefähigung und Musikalität*, (w:) *DaF* 25/4. 237–242.
- Martens, P. (1992), *Zur Methode des Ausspracheunterrichts*, (w:) K. Vorderwülbecke (red.), *Phonetik, Ausspracheschulung und Sprecherziehung im Bereich DaF*. Regensburg. 75–104.
- Pompino-Marschall, B. (1995), *Einführung in die Phonetik*. Berlin etc.
- Puffer, H. (2013), *ABC des Sprechens – Grundlagen, Methoden, Übungen*. Leipzig.
- Rausch, I./ R. Rausch (1993), *Deutsche Phonetik für Ausländer*. Leipzig.
- Reusch, F./ J. Hey (1997), *Der Kleine Hey – Die Kunst des Sprechens*. Mainz.
- Sikorski, J. (2006), *Korrektive Phonetik*. Warszawa.
- Tworek, A. (2009), *Zum artikulatorischen Merkmal Lippenform bei den Vokalen*, (w:) I. Bartoszewska/ M. Dalmas/ J. Szczęk/ A. Tworek (red.), *Germanistische Linguistik extra muros – Inspirationen*. 47–54.
- Volmert, J. (red.) (1997), *Grundkurs Sprachwissenschaft: eine Einführung in die Sprachwissenschaft für Lehramtsstudiengänge 2.*, korr. und erg. Aufl. München.
- Żytyńska, M. (2009), *Ausspracheschulung im Germanistikstudium*, (w:) I. Bartoszewicz/ M. Dalmas/ J. Szczęk/ A. Tworek (red.), *Germanistische Linguistik extra muros – Inspirationen*. 75–83.